

DE ROOFVLIEG *STICHOPOGON ELEGANTULUS* NIEUW VOOR NEDERLAND (DIPTERA: ASILIDAE)

Mark van Veen & Bob van Aartsen

Roofvliegen zijn met hun goede ogen, krachtige poten en sterke steeksnuit goed toegerust voor het vangen van allerlei insecten in de vlucht. De meeste soorten komen voor in structuurrijke, half-open gebieden, maar ook in bos zijn ze te vinden. In dit artikel wordt de eerste waarneming voor Nederland van *Stichopogon elegantulus* besproken. Hiermee komt het totale soortenaantal voor Nederland op 40.

INLEIDING

Op 22 juni 1998 werd een vrouwtje van de roofvlieg *Stichopogon elegantulus* (Wiedemann in Meigen 1820) (fig. 1) aangetroffen in een Malaise-val nabij Papenvoort (Drenthe) (Amersfoortcoördinaten 244.5 551.3). De val stond opgesteld in een vochtig berkenbos. De soort is nieuw voor Nederland en bovendien een uitzonderlijke vangst. De kern van het verspreidingsgebied ligt namelijk in Zuid-Europa en Noord-Afrika. Naar het noorden toe komt de soort lokaal in Zuid-Duitsland en Polen voor, maar dit zijn dan ook de enige plekken ten noorden van de Alpen. In Duitsland rukt *S. elegantulus* in het Rijndal naar het noorden toe op (Geller-Grimm 1995).

HERKENNING

De soorten van het genus *Stichopogon* Loew, 1847 zijn snel te herkennen omdat het voorhoofd boven de antennen snel verbreedt en de voorrandcel in de vleugel open is. De oogranden vormen van voren gezien een Y, met de antennen op de driesplitsing. *Stichopogon elegantulus* onderscheidt zich van andere *Stichopogon*-soorten doordat de schenen aan het begin licht zijn en doordat de bruin-grijs bestoven banden op de achterlijfssegmenten allemaal even breed zijn. *Stichopogon elegantulus* is opgenomen in de tabel van Van Veen (1996).

HABITAT EN GEDRAG

De Duitse vangplekken en het gedrag op die plekken zijn door Geller-Grimm (1995) goed gedocumenteerd. Veel Duitse vindplaatsen liggen in het zuiden langs de Rijn. Daar komt *S. elegantulus* voor op aan de randen van grote, open zandvlakten. Daarnaast vindt men de soort op kleinere, open zandplekken, zoals zandpaden. *Stichopogon elegantulus* vliegt op dit soort vindplaatsen vaak samen met *Philonicus albiceps* (Meigen 1820), een roofvlieg met een sterke voorkeur voor open, zandige plekken (Van Veen 1996). De vliegen zitten veelal op het zand, maar als de warmte in de middag toeneemt gaan ze meer en meer op stenen, bladeren en takjes op de grond zitten. Als de bodemtemperatuur hoger dan 40° C wordt, verplaatsen de vliegen zich naar schaduwplekken. In Spanje (tussen Malaga en Granada) heeft de eerste auteur de soort gevangen langs beekjes met een grote hoeveelheid keitjes en stenen erin. Daar zat de soort vaak in grote aantallen op de stenen en op de meer zandige oevers. Op deze plekken was de soort in gezelschap van twee andere *Stichopogon*-soorten: *S. albofasciatus* (Meigen 1820) en *S. schineri* Koch 1872. Dit soort plekken zijn klassieke habitats van diverse *Stichopogon*-soorten (Londt 1994).

EEN BIJZONDERE VANGST

Al met al is de Nederlandse vangst van *S. elegantulus* een bijzonder geval. De dichtstbijzijnde

Figuur 1

Stichopogon elegantulus, vrouwtje (Papenvoort, 22 juni 1998), a. Bovenaanzicht, b. Zijaanzicht.

Figure 1

Stichopogon elegantulus, female (Papenvoort, 22 juni 1998), a. Dorsal view, b. Lateral view.

vindplaatsen liggen honderden kilometers zuidelijker. Bovendien wijkt de vindplaats in vochtig bos sterk af van het gebruikelijke habitat. De mogelijkheid van materiaalverwisseling hebben we gecontroleerd, maar bleek niet op te gaan.

De vraag is of de vangst een voorpost is van deze zuidelijke vindplaatsen of dat het een toevalstreffer is, bijvoorbeeld doordat de vlieg toevallig meegekomen is uit het zuiden. Ten faveure van het voorpost-idee geldt dat de soort in Duitsland naar het noorden oprukt. Er zijn echter geen tussenliggende vindplaatsen bekend. Het is daarom verleidelijk de vangst toe te schrijven aan een toevallig transport door de mens. Het blijft echter goed om langs de Rijn naar deze soort uit te kijken. Wellicht blijken er toch populaties voor te komen.

LITERATUUR

- Geller-Grimm, F. 1995. Autökologische Studien an Raubfliegen (Diptera: Asilidae) auf Binnendünen des Oberrheintalgrabens. – Institut für Zoologie der Technischen Hochschule Darmstadt. [Diplomarbeit]
- Londt, J.G.H. 1994. Afrotropical Asilidae (Diptera) 26. Ethological observations, and a possible ecological classification based on habitats. – *Annals of the Natal Museum* 35: 97-122.
- Veen, M.P. van 1996. De roofvliegen van Nederland. – *Wetenschappelijke Mededelingen van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging* 216: 1-120.

SUMMARY

The robberfly *Stichopogon elegantulus* new to the Netherlands (Diptera: Asilidae)

A female of the robberfly *Stichopogon elegantulus* (Wiedemann in Meigen 1820) was discovered in a malaise trap in Papenvoort (Drenthe, the Netherlands) on June, 22th, 1998. It is the first record for the Netherlands. The capture is odd because it is far north from the nearest sites where the species occurs, along the river Rhine in the southern parts of Germany. In Germany, the species extends its range northward. We expect, however, that the Dutch specimen was transported accidentally by man. There are no populations between our site and the sites in southern Germany, making it improbable that the range already extends so far north.

M.P. van Veen,
Couwenhoven 42-27
3703 ED Zeist
mp.van.veen@hccnet.nl

B. van Aartsen
Travertin 34
8084 EH 't Harde.

